

Laurențiu ORĂȘANU

CONEXIUNI CULTURALE ÎNTRE
EMIGRAȚIE ȘI PATRIA MAMĂ

În general, în epoca pre-modernă, românii nu au emigrat în masă din teritoriul lor istoric, și nu au dat naștere unei culturi alternative față de cea din patria mamă. Excepția ar putea fi cazul populației aromâne, separată cu secole în urmă, și grupată în comunități puternice, cultura ei prezentând deosebiri semnificative, tinzând spre enclavizare, dat fiind distanța – mare în condițiile de acum câteva secole – de patria mamă. În teritoriile românești separate vremelnic mai târziu, în epoca modernă, aproximativ în perioada în care se pun bazele statului național român – Basarabia, Bucovina – legăturile culturale cu țara mamă au putut fi menținute, în pofida noilor granițe impuse, și în pofida timpurilor – perioada de care vorbim fiind relativ scurtă, iar teritoriul – geografic adiacent. Astfel că, în aceste cazuri, nu se poate vorbi de trăsături culturale distincte, ci doar eventual de o inerentă enclavizare culturală.

Emigrația românească în America, ca fenomen, se remarcă prin valori oarecum distincte de la începutul secolului XX și până în prezent. Motivele emigrării sunt de ordin politic – prigoana austro-ungară, antonesciană, regimul opresiv comunist – dar și de ordin economic. În prima jumătate a secolului XX, și de fapt până prin anii 50, până la scurtarea în timp a distanței față de România (prin evoluția mijloacelor de transport), separarea era inerentă, comunicarea – ocazională, iar legăturile culturale – sporadice. Cultura emigrației, susținută, cu eforturi laudabile, mai ales de bisericile românești, se dezvoltă separat de aceea din țară, și are rolul menținerii identității naționale. Dat fiind și teritoriul uriaș pe care se răspândesc românii în această Lume Nouă, cultura emigrației românești din America tinde și ea, în prima jumătate a secolului XX, spre enclavizare, sau măcar rămânere în urmă. Perioada fiind istoricește scurtă, nu se produc mutații semnificative, în afara celor naturale (contopirea cu alte nații).

Bariera distanței este ridicată de progresul tehnic în domeniul transporturilor, dar apare alta, instaurată de regimul comunist. Cultura se politizează, de ambele părți, ceea ce introduce distorsiuni în actul cultural. Pe de o parte, regimul de la București exportă cultura „la pachet” cu ideologia „nouă”, și încearcă infiltrarea și controlul publicațiilor și organizațiilor culturale ale diasporei, sau bisericilor românești. Pe de altă parte, în emigrație, actul cultural este afectat în mod negativ de suspiciuni, și este

puternic politizat, cultura devenind o armă de luptă împotriva regimului opresiv comunist. În aceste condiții, recunoașterea unor valori de vârf ale culturii emigrației, în țara mamă, care are la bază eforturile propagandistice ale conducerii comuniste, dă rezultate slabe la nivelul creatorilor în sine, putându-se afirma că recuperarea lor se face mai degrabă ca valori ale culturii universale, sau ale țării de adopție, decât ca reprezentanți ai culturii române. Exemplele ar fi aici Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionesco, Constantin Brâncuși, aceștia beneficiind și de faptul că emigraseră înainte de al doilea război mondial, și nu „evadaseră” din „raiul” lagărului socialist. Faptul că George Enescu a fost înmormântat la Paris, și tot la Paris a rămas atelierul „decadentului” Brâncuși, spune multe despre limitele acestor recuperări.

Pentru cei evadați din „rai”, sătui de opresiune și de privarea de libertate de expresie, cu operele interzise la publicare sau expunere în țară, accesul pe piața culturală din România a fost barat. O parte au mers, voit sau silit, pe calea predecesorilor iluștri menționați mai sus: au scris în altă limbă. Este cazul unor scriitori ca Petru Dumitriu, Petru Popescu, Andrei Codrescu, Constantin Virgil Gheorghiu și al altora care au reușit să se afirme în mediul cultural al țării de adopție. Cei care au continuat să scrie în română s-au adresat, bineînțeles, emigrației, piața aceasta culturală fiind restrânsă, recunoașterea valorică rămânând mai ales pe seama timpului.

Revoluția din decembrie 1989 a dus la ștergerea barierelor politice dintre cultura din granițe și cea din afara lor. Creatorii dezavuați de regimul comunist au fost recuperați, repuși la locul convenit în cultura românească. Ei înșiși după încercările de cucerire și afirmare a pieței culturale a țării de adopție – în unele cazuri, reușite, cum am precizat mai sus – se îndreaptă spre cea românească, traducându-și operele sau scriind din nou în românește. Cazul atipic îl prezintă creația dizidentului Paul Goma, interzis la publicare atât de comuniști, cât și de „autoritățile” culturale din România post-decembristă.

Revoluția internetică de la sfârșitul secolului XX – suport tehnologic al globalizării, apropie și mai mult, creează condițiile dezvoltării culturii emigrației sincron cu cea din România. 1994-1995 pentru America, 1998-2000 pentru România sunt anii racordării în masă la Internet, fenomen de care actul cultural beneficiază acum din plin și pretutindeni. O revistă publicată în România este citită

oriunde în lume. O publicație din emigrație poate fi evaluată de critica din țară. Un scriitor din emigrație poate să-și editeze cartea fără ca să știe unde anume se află editura, cum arată redactorul de carte. Evenimentul cultural – spectacol de teatru, film, lansare de carte, expoziție, etc. – este cunoscut și comentat „în timp real”.

Condițiile, cum spuneam, sunt îndeplinite, dar distorsiunile, ținând de mentalitate, greu de corectat. Aș menționa aici o anumită inerție, mai ales din partea emigrației, care privește încă suspicios orice efort organizațional de promovare a culturii românești inițiat la București. Cantonarea în cultura tradițională și dificultățile receptării culturii moderne. Declararea unor valori „locale” ale emigrației, prin folosirea unor etaloane artistice diferite, a unei critici de complezență, proliferarea „șușelor”. Tendința de a cere fonduri de la un buget cultural sărac, în unele cazuri pentru susținerea unor inițiative personale. Lipsa de sprijin reciproc între diversele organizații culturale în organizarea unor acțiuni, ceea ce are repercursiuni asupra anvergurii acestora. Neimplicarea unor publicații din emigrație în problemele comunităților românești, unele din ele fiind făcute la București, copiind știrile de pe Internet, și cam atât. Dificultățile de atragere a noilor veniți, ceea ce pune sub semnul întrebării continuitatea unor manifestări culturale tradiționale și a înșăși asociațiilor culturale care le-au inițiat.

Inerție, la un oarecare nivel, ar fi și de partea cealaltă, în evaluarea și promovarea celor care „n-au mâncat – sau au mâncat mai puțin salam cu soia”. Concepția că aceștia, dacă s-au descurcat până acum fără sprijin din țară, se pot descurca la fel de bine și în continuare. Timpul este singurul care poate lucra la nivelul acestor „partipris”-uri.

Menționam mai înainte aspectele organizaționale. Aici lucrurile ar trebui să stea mult mai bine, dat fiind interesul la nivel statal de promovare a culturii românești în străinătate și de susținere a culturii de identitate a românilor aflați în afara granițelor. Instituții există – Institutul Cultural Român și Direcția pentru Românii de

Pretutindeni – fondurile, nu din cale afară de mari, există și ele, dar rezultatele se lasă așteptate, sau, măcar nu sunt la nivelul eforturilor financiare făcute de statul român. Cu alte cuvinte, banul public e cheltuit aiurea. Penetrarea pieței externe, trecută pe primul plan în strategia ICR-ului – fără asentimentul la vârf, prezidențial, cel puțin așa am aflat din surse neoficiale – e un pod cu atât mai îndepărtat cu cât mijloacele cu care se încearcă atingerea lui sunt improvizate. Se simte interesul conducerii ICR de a promova creatorul de cultură din cercurile apropiate ei. Cultura pentru românii din afară este lăsată cu bună știință, cu obstinație, pe planul doi. Nu există nici o preocupare pentru măsurarea efectului, în vederea corectării eventuale. Nici vorbă de a folosi căile pe care au reușit, prin forțe proprii, cei care au reușit să se afirme pe alte piețe culturale. Autoștiința aceasta păguboasă are ca unic sprijin înșăși „gășcărismul” de care se plânge președintele ICR-ului, Horia Roman Patapievici: criticile la adresa domniei-sale nu trec de garda pretoriană condusă de aghiotantul Mihăieș, astfel că ICR-ul își plimbă fără să-i pese aceste „haine ale împăratului”, cu consecințe ușor de imaginat în timp: pierderea identității culturale a celor aflați în afara granițelor. Se defilează în afară cu o cultură de „nișă”; neasimilată nici de publicul din țară, nu e de mirare că nu spune nimic nici celui din afară, fie el băștinăș sau român. De fapt scopul este promovarea prietenilor celor responsabili cu cheltuirea banului public, și nu promovarea adevăratelor valori. Se mimează experiențe fumate demult în arta Lumii noi, cum ar fi, de exemplu, „Eromania”, număr special al revistei „Plural”, editată de ICR, în care pozițiile de acuplare și detaliile organelor genitale constituie „lancea” de atac a pieței culturale de limbă engleză! Se bagă banii în creatori care dezavuează cultura română („cum e directorul Patapievici, așa și pistoalele”) și care nu știu cum să o părăsească mai repede, care nu știu cum să ajungă mai repede pe trotuarul celălalt când văd ceva românesc.

Fără a urmări, în această prezentare, mai mult decât schițarea unor repere, a unor caracteristici ale legăturilor culturale între cei din emigrație și cei din țară, consider că aceste rânduri sunt mai degrabă o invitație la dezbateri.

Comunicare prezentată la „Săptămâna Românilor”, Hamilton, Canada, 20-27 august 2006